

William Davies King

Kritično razdoblje razotkrivanja u hrvatskom kazalištu

University of California (SAD)

Ekspozicija. Problematican ali bitan dio dijaloga na početku drame koji publiku priprema da poslije na pravi način bude iznenađena njenim daljnjim tijekom. To je ujedno i izraz za događaj koji lokalizira internacionalno u nizu izlaganja o suradnji. Simpozij u ožujku 2000., u organizaciji Međunarodnog kazališnog instituta u Zagrebu, konferencija nazvana "Kazališna kritika u novom mileniju", ujedinila je te smislove na provokativan način. Većina konferencije održavala se u Studentskom centru Sveučilišta koji se nalazi na prostoru starog Velesajma. Sve zgrade kompleksa građene su u svrhu blještave promocije nečije davno prošle vizije, ali sada, dvadeset godina poslije, nekoliko njih je potpuno uništeno, iseljeno i osuđeno na propadanje. Originalna vizija koju je financirala država zamijenjena je hrabrim, beskompromisnim ali sporadičnim nastojanjima studenata, koji sada nastajuju taj prostor, da unesu osobne vizije prije nego što i ostatak zgrada potone u zaborav. Te vizije uključuju i kazališne predstave i razgovore o tome što leži pred njima u dolazećih tisuću godina - izlaganje o hrvatskoj drami i kazalištu. Tijekom održavanja simpozija, dolaskom kazališnih kritičara iz 26 zemalja, Studentski centar postao je ponovno mjesto izložbe, mjesto provjere nacionalnog u kontekstu onih drugih i svi su sudionici simpozija bili uključeni u stvaranje intrige.

Ekspozicija teksta. Svaki dan simpozija

završavao je s jednom ili dvije predstave, prezentacijom hrvatskog kazališta. Osim stilizirane *Alme Mahler Maje Gregl*, adaptacije Goetheova *Fausta*, koju nisam stigao pogledati, sve predstave koje smo gledali bile su hrvatske, po koncepciji i izvedbi. O dvjema iznimnim predstavama; dobro argumentiranom i dobro izvedenom *Hasanagi* i neumorno preispitujućoj i uznemirujućoj *U očekivanju kruha* eksperimentalne grupe Daska, pisao sam drugdje i detaljnije. Ove dvije predstave postale su za mene primjer nepoznatog teritorija, mjesta koje sam počeo upoznavati kao Hrvatsku. Ranije ustanovljena ideja tog mjesta bila je u velikom stilu, nalik na formalni argument dok su kasnije spoznaje dekonstruirale istu tu ideju, samu snagu ideje, i na kraju, same sebe u seriji dramatičnih pitanja. Obje predstave bile su predstave o ratu koji je imao ironizirajući efekt u odnosu na mir što sam ga vidio na ulicama

Zagreba. Nikad neću zaboraviti te dvije večeri u kazalištu.

Argumentacija. Druge predstave koje smo vidjeli bile su veoma prepoznatljive svakome tko je vidio barem malo engleskog ili europskog kazališta u posljednjih deset godina, a možda čak i američkog kazališta. Naravno, ne poznavajući jezik, važno je istaknuti, da zapravo i ne znam što sam to vidio. Nepotrebno stilizirana ekstravagantnost predstave *Bure baruta* činila se kao još jedna fantazija o seksu i nasilju. Zadivljujuća gluma ansambla predstave *Grad*

u gradu u krajnjem slučaju nije vodila nikuda. Navodni Atraudovi impulsi u *Gdje se sakrio Nanaqui?* mogu se opisati kao naivni i neodgovorni. Le Coqianovsko pričanje priče u *Munchhausenu* Vilija Matule dokazalo je kako je on odličan izvođač, ali u drugom smislu je reklo vrlo malo. (Matula je bio impresivan u *U očekivanju kruha*, ali se njegova izvođačka virtuoznost izgubila u većem prostoru).

Eksplozije. Iskoristio sam svoje slobodno vrijeme tijekom dana da prošetam gradom i posjetim mnoga zanimljiva mjesta. Proveo sam cijelo jedno popodne u Muzeju grada Zagreba, svojevrstnom umjetničkom interaktivnom muzeju koji pokazuje tragove transformacije grada od prethistorije do suvremenosti. Vidio sam kostime koji se više ne nose u zgradama koje više ne postoje. Izložba je predivna, ali nije teško pogledati iza čistoće i reda turbulencije koje je iskusio ovaj grad i stalnu borbu njegovih ljudi da se odrede suočavajući se s razarajućim silama. Kada sam sjedio u posljednjoj sobi, gledajući sa starijim parom Hrvata video-kasetu o srpskom granatiranju grada 1991., svjetla su se iznenada ugasila. Trenutak poslije, ponovo su se upalila i to je bilo dovoljno da iskusim koliko je nesiguran naš osvijetljeni svijet.

Moja posljednja večer u Hrvatskoj dovela me, s dvoje preostalih sudionika simpozija, u drugo kazalište, ali ovaj put nismo imali baš nikakvu ideju koju ćemo predstavu vidjeti. Kazalište se nalazilo preko puta trga na kojem je katedrala, a publika je bila neobično dobro odjevena. Kao i obično, bili smo ugošćeni vrlo ljubazno, a na blagajni su nam dali odlična mjesta u sredini drugog reda. Nas troje, stranci s tri različita kontinenta, osjećali smo se neprimjereno obučeni i pomalo izloženi, u našem neznanju odjeveni ležerno, na konferencijski način. Ništa manje čudno nije bilo to što su nas mnogi gledali, a još je čudnije bilo što su nas fotografirali i snimali kamerama. Kritičari izazivaju neobično veliku pozornost u Hrvatskoj, ali ovo... Predstava se zvala *Sveta Rožalija* i ubrzo nam je postalo jasno, čak i bez razumijevanja i jedne riječi, da je u pitanju život sveca kojeg jednostavno ali vrlo efektivno izvode dobro uvježbani amateri. Bio sam duboko dirnut

religioznim osjećajem te skromne drame, mnogo više nego crkvama Zagreba koje su obnovljene pomalo skupocjeno. Moj je pljesak bio iz srca. Ubrzo sam shvatio da je, naravno, to bila premijerna večer. Producent predstave izašao je na pozornicu i dao cvijeće glavnim glumcima, redatelju, scenografu i ostalima. Posljednji poklon u njenim rukama bila je knjižica vezana trakom, očito primjerak drame. Okrenula se prema meni i zatim uzmakla i tada, dok su kamere ponovo bljesnule, veoma krupan čovjek u sjedalu ispred mene ustao je i uspeo se na pozornicu primiti knjigu. Naravno, tek sam tada prepoznao novog predsjednika Hrvatske, Stipu Mesića a tada je pljesak postao još jači, samo za njega. Čuo sam da se o njemu pričaju ohrabrujuće stvari, da je osjetljiv na kulturno izražavanje, da mu je cilj ostvariti demokratsku reformu i da je čovjek dobra srca. Sigurno je da nisam kompetentan da mogu provjeravati sva ta mišljenja, ali sam stvarno uživao u svom položaju, tako blizu središta ovog izlaganja hrvatske vlasti i vjere, umjetnosti i nade. Ova, posljednja večer bila je sažetak cijeloga tjedna. Razumio sam kako je lako biti prevaren u kazalištu, ali sam ponudio svoj pljesak cijelom događaju, željno očekujući da se razotkrije ostatak priče.